

Szczecin 7.01.2024

dr hab. Hubert Czerepok prof. nadzw.
Katedra Filmu Eksperymentalnego
Wydział Sztuki Mediów, Fotografii i Filmu Eksperymentalnego
Akademia Sztuki w Szczecinie

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr Piotra Wyrzykowskiego zatytułowanej *Transformizm. Potencjalna siła sztuki* sporządzona w związku postępowaniem doktorskim, w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki, wszczętym przez Radę ds. stopni Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku (Uchwała 43/2023 z dnia 15 listopada 2023).

Podstawowe dane o doktorancie.

Pan Piotr Wyrzykowski urodził się W latach 1990 – 1992 studiował na Wydziale Architektury Wnętrz Gdańskiej PWSSP, następnie kontynuował edukację na Wydziale Malarstwa i Grafiki w Pracowni Intermedialnej *Pi* prowadzonej prof. Witosława Czerwonkę, gdzie w roku 1996 uzyskał dyplom magisterski. Jego dorobek artystyczny jest imponujący – doktorant jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych i znanych polskich artystów współczesnych. Był członkiem jednego z najważniejszych kolektywów artystycznych w naszym kraju – Centralnego Urzędu Kultury Technicznej (C.U.K.T.).

Ocena dorobku artystycznego i dydaktycznego, oraz działalności organizacyjnej.

Prace mgr Piotra Wyrzykowskiego prezentowane były w wielu ważnych instytucjach kultury w Polsce i za granicą. Lista prezentacji zarówno zbiorowych jak i indywidualnych doktoranta jest olbrzymia. Nie będę wymieniał wszystkich wystaw, w których brał udział kandydat, lecz pozwolę sobie na dokonanie subiektywnego wyboru: 1995 – *Image Forum Festival*, Tokio, Osaka, Japonia; 1997 – *New Trends in International Video*, The Museum of Modern Art, New York; *After the Wall*, Moderna Museum, Sztokholm (C.U.K.T.); 2000 – *Biuro Wyborcze Wiktorii Cukt*, Narodowa Galeria Sztuki Zachęta, Warszawa (C.U.K.T.); 2000 – *After the Wall*, Neue Nationalgalerie im Hamburger Bahnhof, Berlin (C.U.K.T.);

2001 – *Pomiędzy – sztuka z Polski*, Chicago Culture Center, Chicago, (C.U.K.T.); 2002 – *Lounge Video*, MOMA, Nowy Jork, USA; 2003 - Pierwsze Biennale w Pradze, Praga, Czechy; 2004 – *Modern Means: Continuity and Change in Art, 1880 too Now*”, MoMA, Nowy Jork; 2006 – *New Video New Europe*, The Kitchen, Nowy Jork, USA; 2009 - New Old Cold War, Moscow Biennale, Moskwa; 2011 – *Emotikon*, wystawa indywidualna, Muzeum Sztuki, Łódź (z R. Rumasem); 2012 – *Emotikon*, wystawa indywidualna, Narodowa Galeria Zachęta, Warszawa (z R. Rumasem); 2013 – *BRITISH BRITISH POLISH POLISH: Sztuka krańców Europy, długie lata 90. i dziś*, CSW Zamek Ujazdowski, Warszawa; 2016 – *Sobreexposition*, Muzeum Sztuki Współczesnej, Santiago, Chile; 2019 – *140 Beats Per Minute. Rave Culture and Art in 1990s Poland*, Tate Modern, Londyn; 2021 – *Polaka Twarz. Scenopis v 1.3*, wystawa indywidualna, Muzeum Współczesne, Wrocław; 2022 – *Une donation contemporaine Kharkiv, Kyiv, Odessa*, Center Pompidou, Paryż, Francja; 2023 – *Technopera*, WL4, Gdańsk.

Oprócz działalności wystawienniczej mgr Piotr Wyrzykowski z powodzeniem uprawia zawód scenografa filmowego i reżysera. W latach 2002 – 2020 był scenografem w ponad 100 filmach reklamowych dla marek takich jak: Hugo Boss, Sony, Coca Cola, Google, Lexus, Tele 2, Stella Artois. Odpowiedzialny był również za scenografię w następujących produkcjach filmowych i teatralnych: serial TV pt.: *Sniffer* (sezon III), Kijów, Netflix, reżyseria: Artiom Litvinenko (rok 2017); serial TV pt.: *Zasada Przyjemności*, reżyseria: Dariusz Jabłoński, Canal + (rok 2018); serial TV pt.: *Sniffer* (sezon IV), reżyseria: Artiom Litvinenko, Kijów (rok 2019); spektakl pt.: *Romeo i Julia*, Gdański Teatr Szekspirowski, Gdańsk, reżyseria: Maciej Konopiński (rok 2020); serial TV pt.: *Lost*, reżyseria: Wadim Perelman, Rosja (rok 2021).

Doktorant jest także laureatem wielu nagród i stypendiów. W roku 1993 otrzymał Nagrodę Ryszarda Ziarkiewicza, dyrektora PGS w Sopocie; w roku 1994 otrzymał *Deutscher Videokunstpreis*, ZKM, Karlsruhe, Niemcy; w roku 1995 otrzymał pierwszą nagrodę na Międzynarodowym Festiwalu Mediów *WRO 95*, Wrocław; w roku 1997 otrzymał drugą nagrodę na Międzynarodowym Festiwalu Mediów *WRO 97*, Wrocław; w roku 2003 nominowany został do Nagrody Deutsche Bank, Narodowa Galeria Sztuki Zachęta, Warszawa; w roku 2019 otrzymał nagrodę w międzynarodowym konkursie na pracę intermedialną, ASP, Kraków; w roku 2021 otrzymał Grand Prix, Gdańskie Biennale Sztuki, GGM.

Od roku 2009 mgr Piotr Wyrzykowski jest członkiem zarządu Fundacji Kolonia Artystów; w latach 1995 – 2000 był współzałożycielem i dyrektorem kreatywnym C.U.K.T. (Centralnego Urzędu Kultury Technicznej); w latach 1993 – 1995 pełnił funkcję wiceprezesa Fundacji

Wyspa – Progress, Łaźnia, Gdańsk; w latach 1992 - 1993 był członkiem Fundacji Otwarte Atelier, dawna Łaźnia (obecnie CSW- Łaźnia), Gdańsk.

Praca dydaktyczna Pana Piotra Wyrzykowskiego rozpoczęła się w roku 2001 wykładami i warsztatami prowadzonymi w California Institute of Art w Walencji. Kolejnymi miejscami, w których doktorant zdobywał swoje doświadczenie są: The School of the Art Institute of Chicago, Chicago, USA (2001); The Stanford University, Stanford, USA (2001). W roku 2016 po raz pierwszy został zaproszony do prowadzenia zajęć gościnnych (1 semestr) przez swoją macierzystą uczelnię – Akademię Sztuk Pięknych w Gdańsku – Wydział Rzeźby i Intermediów. W roku 2017 doktorant prowadził wykłady i warsztaty na Uniwersytecie Łódzkim, na kierunku Media Art Culture. W roku 2017 wykładał scenografię filmową w Tbilisi Cinema College w Gruzji.

Od roku 2020 mgr Piotr Wyrzykowski zatrudniony jest na stanowisku asystenta w Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku, na Wydziale Malarstwa w następujących pracowniach: Sztuka w Przestrzeni Publicznej, Obiekt w Przestrzeni Publicznej, Wiedza o Działaniach i Strukturach Wizualnych.

Ocena pracy doktorskiej mgr Piotra Wyrzykowskiego – dzieła artystycznego oraz części opisowej.

Praca doktorska mgr Piotra Wyrzykowskiego zatytułowana *Transformizm. Potencjalna siła sztuki* napisana została pod opieką promotorską prof. Roberta Florczaka, promotorką pomocniczą jest prof. ASP dr hab. Małgorzata Jankowska. Dysertacja składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz spisu ilustracji.

We wstępie doktorant zapoznaje nas z koncepcją transformizmu, którą przedstawia jako kluczową dla rozumienia jego bogatej działalności artystycznej.

Sztuka jako narzędzie transformacji świadomości stanowi fundament mojej trzydziestoletniej praktyki artystycznej. Z tej perspektywy, moja teza brzmi: sztuka przekracza rolę jedynie estetyczną, prowokując potencjalne przemiany społeczne i polityczne. Zdecydowanie opowiadam się za tym, że wpływ artysty nie powinien być ograniczony do galerii. (str. 3)

W rozumieniu artysty sztuka jest ważnym narzędziem zmieniającym świadomość społeczną, które bazuje na doświadczeniach interdyscyplinarnych podejmowanych w rozmaitych obszarach, z optyką skierowaną na kreowanie zmian.

W pierwszym rozdziale swojej dysertacji, zatytułowanym *Zmiana*, autor zaznajamia nas z pojęciem transformizmu, przeddarwinowską koncepcją ewolucji organizmów, wg której rośliny i zwierzęta rozwijały się stopniowo, przekształcając się i adoptując się do warunków zewnętrznych. Według tej koncepcji kolejne zmiany adaptacyjne doprowadziły do powstania nowych gatunków – propagatorem transformizmu był francuski przyrodnik Jean-Baptiste de Lamarck (1744 – 1829). Doktorant analizuje zdobyte przez siebie doświadczenie artystyczne sytuując je w kontekście zmian geopolitycznych, które miały miejsce w Europie Środkowo-Wschodniej w okresie ostatnich trzech dekad.

Interesujące jest wykorzystanie teorii Lamarck'a, który posłużył się przykładem żyrafy jako zwierzęcia transformującego się w sposób naturalny (wg francuskiego badacza zwierzęta te osiągnęły tak znaczną długość szyi w wyniku procesu adaptacyjnego polegającego na ustawicznym wyciąganiu głowy do góry, w stronę pożywienia/liści znajdujących się wysoko na drzewach) dla analizy własnych strategii artystycznych. W kontekście tej teorii doktorant postuluje by dokonywać nieustannej zmiany metodologii pracy artystycznej – brak przywiązania do jednego, wyrazistego stylu czy języka, zmiana tematów i strategii – oto immanentne cechy twórczości Piotra Wyrzykowskiego.

Fragment zamykający rozdział doskonale oddaje świadomość i dojrzałość artysty:

Konkludując ten rozdział odwołam się raz jeszcze do teorii Manuela Castellsa i jego pojęcia „społeczeństwa sieci”, gdzie podstawowe struktury społeczne i działania, sprawowania władzy są zorganizowane wokół elektronicznych sieci informacyjnych. W tej perspektywie zmiana nie jest po prostu ewolucją czy adaptacją do nowych okoliczności, ale raczej dynamicznym procesem negocjacji. Władza, tożsamość i funkcje społeczne są ze sobą nierozzerwalnie powiązane i redefiniowane (negocjowane) poprzez nieustający dialog w potoku informacji. (str. 10)

W rozdziale zatytułowanym *Afirmatywna etyka nomadyczna* doktorant przedstawia dynamikę procesów kształtujących człowieka i jego otoczenia. Zdolność artysty do mediacji z otoczeniem przedstawiona zostaje jako cenna umiejętność obserwacji i rozumienia rzeczywistości. Sztuka jest więc językiem, za pomocą którego artysta zdolny jest do komunikowania się z otaczającym światem, dzięki sprawczej mocy sztuki artysta ma możliwość bezpośredniego wpływania na rzeczywistość.

Rozdział pt. *Strategie artystyczne nawiązywania relacji* stanowi wprowadzenie do analizy metodologii stosowanych przez doktoranta podczas realizacji swoich dotychczasowych projektów artystycznych. Jak już wspominałem, dorobek mgr Piotra Wyrzykowskiego jest imponujący i obfituje w rozmaite realizacje, w obszarze których testowane były rozmaite

metody researchu – metafora wyciągającej szyję żyrafy wydaje się być jak najbardziej uzasadniona.

W kontekście pierwszych omawianych przez doktoranta prac na myśl przychodzi Albert Camus i jego książka *Człowiek zbuntowany*, w której pisarz w sposób przenikliwy nakreśla potrzebę tworzenia:

[...] z buntu rodzi się świadomość, jakkolwiek mglista: nagłe olśnienie, że w człowieku jest coś, z czym może się utożsamić, choćby na pewien czas [...]¹

Pierwszymi trzema pracami opisanymi przez doktoranta są: *Copyright, NATO Now. Safe Poland or No Poland at all, Zaprzysiężenie Prezydenta – 23 XII 1995 godzina 19.00.*

Działaniami tymi są performance, które odnoszą się do rzeczywistości politycznej i społecznej naszego kraju lat dziewięćdziesiątych – są one bezpośrednią reakcją artysty na zmieniającą się rzeczywistość społeczną i polityczną.

Kolejną realizacją analizowaną przez autora inspirowaną jest idea kreowania rzeczywistości – sztuka oprócz powoływania do życia sytuacji ściśle związanych z swoim własnym kontekstem jest zdolna do kreowania zdarzeń partycypacyjnych. Opisywany w tym kontekście projekt *120 H megatechno obecności. Sztuka to przestrzeń kultowa lub nie ma sztuki* odbył się w Pracowni Chwilowej w Koninie w 1994 roku. W ramach tego działania, wspólnie z współautorem, Robertem Mikołajem Jurkowskim, artyści przemienili w sposób nieoficjalny przestrzeń galerii w klub techno, w którym odbywały się przez kolejne dziesięć dni imprezy. Jak wspomina sam autor, po tym okresie czasu działalność miejsca musiała zostać zawieszona – wzbudziło ono zainteresowanie osób z półświatka, które domagały się by w galerii/klubie można było sprzedawać alkohol i narkotyki. Innym niezrealizowanym, a opisanym przez doktoranta działaniem z tamtego czasu, jest projekt polegający na przemienieniu Galerii Wyspa w Gdańsku w sklep spożywczy. Zamiana miejsca – przesunięcie pola sztuki w obszar codzienności (wchłonięcie codzienności przez sztukę) stawia pytanie o autentyczność, wyrazistość rzeczywistości i sztuki. Jeśli potraktujemy uprawianie sztuki tak jak funkcjonowanie w rzeczywistości to stanie się ona identycznie znacząca i bezpretensjonalna.

Kolejną opisywaną strategią, którą posługuje się artysta określona została jako *fake* czyli działanie polegające na kreowaniu nieprawdziwych informacji, faktów, które mogłyby

¹ A. Camus, *Człowiek zbuntowany*, Kraków 1991 str. 18

zostać uznane jako prawdziwe. Trudno jest nie wspomnieć o mockumencie – metodzie filmowej, w wyniku której wykorzystuje się strategie dokumentalne po to by odpowiedzieć nieprawdziwą historią w sposób wiarygodny. *Kampania Prezydencka Wiktorii Cukt* (1999 – 2000) wydaje się być najbardziej doskonałą egzemplifikacją tej właśnie strategii artystycznej. Ten fenomenalny i nowatorski projekt wyprzedził swoje czasy – kampania cyfrowego avatara oparta była na tzw. *woli narodu* – wszyscy bez wyjątku mogli dopisać swoje postulaty do programu wyborczego kandydatki.

Kolejna metoda twórcza opisywana przez doktoranta nazwana została przez niego *Wejście w rolę* – pierwsze pierwsze dwa zdania rozdziału idealnie oddają podejście doktoranta do prowadzenia działań artystycznych o charakterze dywersyjnym:

Artysta często musi odegrać przyjętą rolę, aby zrealizować swój projekt. W ten sposób obniża się czujność systemów kontroli i wprowadza w błąd narzędzia służące do uzyskania zgody na realizację projektu. (str. 42)

W tym kontekście Piotr Wyrzykowski opisuje performance edukacyjny pt. *Dzień sztuki* zorganizowany w gdyńskim liceum autorskim w roku 1999.

Kolejną strategią, która przedstawiona została w tekście dysertacji doktorskiej jest *Archeologia przyszłości* – polega ona przewidywaniu przyszłych możliwych tendencji lub zjawisk. Uniwersytet w Heidelbergu od kilku lat prowadzi program – The Käte Hamburger Centre for Apocalyptic and Post-Apocalyptic Studies (CAPAS), w ramach którego badacze/badaczki zajmują się analizą rozmaitych scenariuszy przyszłości. W sposób naturalny doktorant przywołuje działalność *Atlas Group* oraz Walida Raada. W tym kontekście pozycjonuje swoją realizację z roku 2011, która zaprezentowana została na wystawie grupowej *Sny o potędze* kuratorowanej przez Agatę Rogoś w Centrum Kultury Zamek w Poznaniu (praca pt. *Jak wychować władcę*).

Inną metodologią wykorzystywaną przez artystę jest działanie, które w sposób bezpośredni podporządkowane zostaje zrealizowaniu określonego praktycznego celu – w tej części swojej pracy pisemnej doktorant opisuje performance *Czyn dla miasta Bytów* – czyn społeczny wykonany przez kolektyw C.U.K.T. w roku 1996 (w ramach działania artyści remontowali domek letniskowy).

Ważnymi dla sztuki w Polsce działaniami realizowanymi przez C.U.K.T. były *Technoperly*, które odbyły się m.in.: w CSW Zamek Ujazdowski w Warszawie, Centrum Wro we Wrocławiu, Zielonej Górze czy Gdańsku. Wydarzenia te o charakterze gigantycznych technoparty przemieszane były z działaniami wj – odbywały się one w latach 1996 – 2023.

Kolejną strategią wykorzystywaną przez artystę w swojej praktyce artystycznej jest projekcja wideo w przestrzeni publicznej. W tym kontekście doktorant opisuje pracę *Dam wam wszystkim wolność* (Hamburg 2002 r.)

W ramach analizy używanych przez siebie strategii artystycznych Piotr Wyrzykowski nazywa powołanie do życia kolektywu Centralny Urząd Kultury Technicznej (C.U.K.T.) działającego w latach 1995 – 2000 strategią *instytucja jako sztuka*. Tworzenie instytucji/ organizacji o charakterze kolektywnym jest dla artysty działaniem artystycznym.

Ostatnią opisywaną przez doktoranta strategią jest jest metodologia, którą nazywa *cyfrowe utopie*. Polega ona na utworzeniu świata *między* – świata łączącego rzeczywistość z rzeczywistością wirtualną, w ramach którego artysta widzi możliwość wykorzystania sieci/ Internetu dla stworzenia relacji społecznych. W tym kontekście artysta przywołuje swoją realizację *Tymczasowy Naród* zrealizowaną w latach 2021 – 2022. Był to rodzaj sieciowego performance, w ramach którego uczestnicy/uczestniczki mogli grupowo kreować różnego rodzaju działania partycypacyjne.

Wszystkie opisywane i analizowane przez doktoranta metodologie artystyczne prowadzą go nieuchronnie do przedstawionej pracy doktorskiej, którą recenzuję poniżej.

Część artystyczna pracy doktorskiej mgr Piotra Wyrzykowskiego jest dwukanałową instalacją wideo, w której artysta portretuje osoby, które przyjechały do Gdańska w poszukiwaniu spokojnego życia z dala od wojny w Ukrainie. W materiałach wideo poznajemy: Wiktorię, Annę, Tatianę, Andrieja, Valentinę i Bohdanę. Projekcje wyświetlane są na obiekty – formy nawiązujące zarówno do kształtu krzyża prawosławnego jak również do stalowej zapory przeciwczołgowej. W filmach doktoranta bohaterki i bohater przechodzą metamorfozę – wyabstrahowani z codzienności stają się superbohaterami obdarzonymi nadludzkimi mocami – możliwością przenikania przez ściany.

Tytuł części artystycznej pracy doktorskiej *Transformizm – KHODA* wywodzi się od skrótu Charkowska Okręgowa Państwowa Administracja. Kształt formy, na którą wyświetlane są projekcje, nieprzypadkowo nawiązuje do symbolu religijnego. W obszarze jezydyzmu – monoteistycznej religii pochodzącej z dwunastego wieku, wyznawanej głównie przez Kurdów mieszkających na pograniczu Iraku, słowo Koda oznacza istotę boską. Postać ta wykazuje podobieństwo do boga z religii zaratusztriańskiej – Ormuzda – walczącego z złymi duchami, stwórcą porządku w świecie, symbolem mądrości absolutnej. Uważam, że to zaskakujące połączenie kształtu zapory przeciwczołgowej z krzyżem prawosławnym powoduje, że mamy do czynienia z rodzajem tarczy ochronnej chroniącej ludzkość przed ciemnością (Ormuzd wyobrażany był przecież w postaci tarczy słonecznej).

Powolne zoomowanie kamery powoduje, że obraz wideo jest hipnotyczny i somnambuliczny. Postaci bohaterów wyłaniają się z materii budynków niczym duchy. Dźwięk wywołuje poczucie wyobcowania. Kobiety patrzą przed siebie, mrużą oczy wpatrując się jednocześnie w światło projektora i oko kamery. Na ich twarzach i ciałach wyświetlane są projekcje zniszczonych wnętrz budynku Okręgowej Charkowskiej Administracji Państwowej – obrazy te są niczym tatuaże wygrawerowane na ludzkich pomnikach. Filmy składają się z warstw pamięci, nakładających się na siebie powidoków zniszczeń. W pewnym momencie nie widzimy już ludzi, postaci rozpuszczają się w zniszczonych wnętrzach, znikają. Obrazom towarzyszą rozmowy bohaterów, które opowiadają o wojnie, strachu, poczuciu zagrożenia. Projekcje postaci bohaterów wyświetlane są na budynkach mieszkalnych, w których aktualnie mieszkają. Sportretowane osoby są niczym hologramy – stają się efemerycznymi monumentami ofiar wojny w Ukrainie. Możemy odczytać imiona i adresy zamieszkania. Powolny, jednostajny ruch kamery wytwarza immersyjny stan doświadczania wspomnienia *wypalonego* w ceglanym budynku. Projekcje wykonane przez artystę na budynkach przypominają prześwietlenia tkanki muru i umożliwiają zobaczenie osób znajdujących się wewnątrz. Nie wiemy jednak czy są to jeszcze ludzie, czy też ich duchy, czy może istoty obdarzone ponadnaturalną mocą.

Artystyczna część pracy doktorskiej mgr Piotra Wyrzykowskiego jest antywojennym protestem – humanistycznym manifestem przeciwstawiającym się okropnościom bestialskiej wojny prowadzonej przez rosyjskiego najeźdźcę.

Konkluzja.

Obie części dysertacji doktorskiej, tj. praktyczna i teoretyczna, prezentują bardzo wysoki poziom artystyczny i intelektualny. W kontekście całokształtu twórczości mgr Piotra Wyrzykowskiego warto jest przytoczyć wypowiedź Bruce'a Nauman'a: *If you really want to do it, you do it. There are no excuses. (Jeśli chcesz to zrobić, po prostu zrób to. Nie szukaj wymówki).*

Uważam, że recenzowane przeze mnie dzieło doktorskie jest ważnym głosem wybitnego artysty przeciwstawiającego się przemocy i człowieka walczącego z dehumanizacją świata.

Dysertacja oraz część artystyczna pracy doktorskiej spełniają wszystkie wymagane wymogi formalne i stanowią ważny wkład w rozwój współczesnej praktyki artystycznej.

Doktorant prezentuje umiejętności, które uważam za całkowicie wystarczające do prowadzenia samodzielnej pracy artystycznej i dydaktycznej.

Dlatego też, zgodnie z art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U z 2023 r. poz 742) o stopniach naukowych i tytule naukowym, wnioskuję do Rady ds. stopni Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku o nadanie mgr Piotrowi Wyrzykowskiemu stopnia doktora.

Jednocześnie składam wniosek do Rady ds. stopni Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku o wyróżnienie złożonej przez Pana Piotra Wyrzykowskiego pracy doktorskiej.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'A. Wyrzykowski', with a long horizontal stroke extending to the right.

